కదంబమాల

మలయపవనం లోక విహారార్థం బయలుదేరే ప్రాతః సమయం. ఎటు తిలకించినా పచ్చని చెట్లతో పూలబాలల ముగ్ధ సౌందర్యంతో, పక్షుల కిలకిలల మధుర కూజితాలతో మనసును హాయిపరచే మధుర ప్రకృతి. ఆ ప్రకృతి సౌందర్యంలో లీనమై పరధ్యానంలో పూలుకోస్తున్న రమణి. అలికిడి విని వెనుదిరిగి చూచింది. పైపుదగ్గరున్న అత్తగారిదృష్టి తనపైననే వుండటం గమనించింది. అంతలో హుకుంకూడ రానే వచ్చింది.

"అదేం చోద్యమే తల్లీ? అంత ఒయ్యారంగా ఎప్పటి కొస్తావే? ఎప్పటికి తెమిల్తాయి పనులు? ఆ పిట్లనీ చెట్లనీ చూస్తూ నిల్చోవటానికేమైనా సినిమా కన్పిస్తోందా వాటి ముఖాలలో?"

"వచ్చేస్తున్నా నత్తయ్యా, అయిపోయింది" నంది వర్ధనాలతో త్వరత్వరగా సజ్జ నింపసాగింది.

"అయ్యో! అయ్యో! త్వరగా అన్నానని మొగ్గలు చిగుళ్ళుకూడ తుంచేస్తున్నావా? ఏది మాట్లాడినా తప్పే కదా ఈ కాలం వాళ్ళతో!" బిందెతో లోపలికి వెళ్ళిపోయింది సుభద్ర.

అత్తగారు వెళ్ళినదిక్కే చూచి ఒక్క నిట్టూర్పు విడచి యిట్లోకి నడచింది రమణి. తాతగారు అప్పటికే పూజగదిలో దైవమందిరంవద్ద కూర్చుని వున్నారు. పూల సజ్జ చక్కగా వుంచి మందిరంముందు ముగ్గులువేసి, ఏక హారతిలో నెయ్యీ. వత్తులూ వేసింది రమణి. క్రితదినం పూజచేసిన పూలు తీసివేస్తూ వెళ్ళిపోతూన్న రమణినిపిల్చాడు అనంతయ్య. "చూడమ్మా?"

గడపదాటుతున్న రమణికాళ్లు ఆగిపోయాయి. వెనుదిరిగివచ్చి తాతగారివద్ద నిల్చుంది. "అలాగ అన్నీ యిచ్చి నీ పని తీరిపోయినట్టు వెళ్ళిపోతావు. తెల్లవారి యిన్నిపనులు చేస్తామే, ఒక్క పదినిముషాలు ఆ దైవపూజకు వినియోగిస్తే ఎంత బాగుంటుంది. ఆలోచించు తల్లీ. అది జీవితాని కెంతో సౌభాగ్యం చేకూర్చగలదు. ఎలాగూ వేకువతోనే లేస్తావు గదా! స్నానంచేసి రెండుపుష్పాలు ఆ భగవత్పాదాలకు సమర్పించితే ఎంతమేలు జరుగుతుంది! హృదయమెంత నిర్మలంగా వుంటుంది!"

దైవవిగ్రహాలను చూస్తూ మౌనంగా నిల్చుంది రమణి.

"ఏదో పెద్దవాడిని గనుక చెప్తాను, ముందు ముందు ఆ ప్రయోజనం నీకే తెలుస్తుంది లేమ్మా. ఇంకా చిన్నతనం కదూ! అయితే నిత్యమల్లెలు పూయడంలేదా దొడ్లో?" మాట తప్పించాడు ముసలాయన. మనుమడి భార్య ముఖకవళికలను గమనించి.

"నిత్యమల్లెలు పూయడం లేదండి" అంది రమణి.

"సాయంత్రం వేళల్లో నీకు పెద్దపనేముంటుంది తల్లీ? కాసనాలుగురకాల మొక్కలూవేసి, నీళ్ళుపోసి శ్రద్ధగా పెంచకూడదూ? దొడ్లో పూశాయన్న తృప్తీ మిగులుతుంది. అందానికందమూ వస్తుంది యింటికి. నీ దేహానికి మంచి పరిశ్రమ!"

నిట్టూర్పును బలవంతంగా లోలోపలే అణచుకుంది రమణి. "అలాగేనండి" తప్పనిసరిగా అంటూ బయటపడి వంటగదిలోకి నడచింది.

కుంపటి రాజేస్తూంటే అత్తగారు వచ్చింది. నీళ్ళబిందె దింపి క్రిందవుంచుతూ "ఇంతసేపట్నుంచీ ఏం చేస్తున్నావ్? కుంపటి వెలిగించితే వంట ఎప్పటికౌతుంది?" స్కూళ్ళకూ, అమ్మో ఆనందం! బుగ్గలు నొక్కుకుంటూ కుంపటిదగ్గర చతికిలపడింది. "చాల్లే, నేను చూచుకుంటానుగానీ కూరల బుట్టా, కత్తిపీటా యిలా తెచ్చిపడెయ్యి కాస్త."

మౌనంగా వెళ్ళిపోయింది రమణి. అంతలో పూజ గదిలోనుంచి తాతగారి కేక వినిపించింది.

"ఏమమ్మా కొబ్బరికాయా, హారతికర్పూరం ఏవీ?"

తన మతిమరుపుకు విసుక్కుంటూ రమణి త్వరత్వరగా వెళ్లి అలమార్లోవున్న అగరవత్తులూ, టెంకాయా, హారతి

కర్పూరం తీసిచ్చింది. ఓంకాయకొట్టి నైవేద్యంపెట్టి హారతి వెలిగించేవరకూ వుండి, నీరాజనం భక్తిగా కళ్ళకద్దుకుని నమస్కరించింది రమణి. తాతగారిచ్చిన కుంకుమా, పూజా పుష్పాలూ తీసుకుని తిరిగి కూరల బుట్టలతో వంటింట్లోకి నడచింది.

"అంత చీమనడకైతే ఎలాగే పిల్లా! ఆ గదిలో దా గదిలో తెచ్చిపడేసేందు కింతసేపా? పైగా ఎన్నిన్నా సమాధానం చెప్పవుకదా?" అంది అత్తగారు.

"తాతగారు పిలిస్తే వెళ్లాను, పూజవస్తువులు యివ్వడానికి" మెల్లగా అంది రమణి.

"తాతగారి పనులూ చూడొచ్చు. నా పనులు చూడవచ్చు. చక చకా చేసుకోవాలి పనులు" ఆమె యింకా ఏమో అంటూనేవుంది కాని భర్తపిలుపు విని వెళ్ళిపోయింది రమణి. తెల్లవారి అప్పుడే యిద్దరి దగ్గర నాలుగుపాఠాలు నేర్చుకున్నాను అనుకొంటూ.

"రమా! ఓ రమా! రమణీ!" వెళ్ళేలోగానే పడకమిది కేకలు వేశాడు సారథి, "అబ్బబ్బ, ప్రొద్దున్నే నేను లేచేప్పటికే కాస్త పేస్టూ! బ్రష్షూసిద్ధంచేసి వుంచకూడదా రమా? లేస్తూనే కేకలు పెట్టించుకోకపోతే, లేచేసరికి కాస్త ఎదురుగా కాఫీ కప్పుతో కళకళలాడుతూ నిల్చుంటే ఎంత సంతోషంగా వుంటుంది నాకు?"

నవ్వింది రమణి. "అసలు హాయిగా తీయగా మేల్కొలుపులు పాడుతూ నిద్రలేపితే ఇంకా బాగుంటుందేమో?" అంది బ్రష్షూ అందిస్తూ.

"ఆహాహా, అదృష్టమంతా నాదే. అయితే రేపట్నుంచి నీ పాట విన్పించనిదే కళ్లే విప్పను" నవ్వుతూ వరండాలోకి నడిచాడు సారథి ముఖం కడగటానికి.

"తేగలా చిక్కిపోయావంటే తేగ కావాలనేడ్చిందట వెనుకటికి" అంటూ గది సర్దడాని కుపక్రమించింది రమణి. ప్రక్కలపై దుప్పటి దులిపి పరచి, టేబుల్ క్లాత్ సర్దింది చిందవందరగానున్న మేగజైన్లు దొంతిపెట్టి కాఫీ తేవడానికి వెళ్ళింది. ఆమె కాఫీతో తిరిగివచ్చేసరికి సారథి విసుగ్గా స్టాండు మీది బట్టలన్నీ తీసి చిరాగ్గా గిరవాటేసేస్తున్నాడు.

"ఏం కావాలి?" అడిగింది రమణి కాఫీ డ్రాయర్ మీదుంచుతూ.

"నీ కింత పరధ్యానమేమిటి రమా? ఒకటిస్తే రెండివ్వావు. నీ దృష్టి ఆలోచనలూ ఎక్కడుంటాయో మరి, నాకు తెలియదు. టవలు ఎక్కడుందో కాస్త చూడు" విసుగ్గా మంచంమీద కూర్చున్నాడు.

మాట్లాడకుండా క్షణంలో స్టాండుమీద టవల్ తీసిచ్చింది రమణి. "అరె? నాకన్పించ లేదేం, ఎంత వెతికినా?" అంటూ అందుకున్నాడు.

"అవును మరి, కోడలు రాగానే మన కుటుంబాలు పనిపాటలు మర్చిపోతాయి; కోడలు దాసీదై పోతుంది." అంది రమణి నిష్ఠూరంగా గలగల నవ్వాడు సారథి కాఫీ చేతికి తీసుకుంటూ. "చాలా కుటుంబాలకు నువ్వు చెప్పిన విషయం అన్వయిస్తుంది. కాని మన కుటుంబ విషయంలో అది నిజంకాదని చెపుతున్నారు రమణీ. ఈ యింట్లో ప్రతి ఒక్కరికీ నువ్వంటే ఎంతభిమానమో నీకింకా తెలియలేదు. అందరూ 'రమణీ, రమణీ' అంటూ ప్రేమగా అభిమానంగా పిలుస్తూ అనేక పనులకు నీపై అధారపడ్తూన్న సంగతి గుర్తించినా, హృదయం సంతోషపులకిత మవ్వడంలేదూ ?!'

నిజమేననిపించింది రమణికి, తనకింతవరకు ఈ విషయం తట్టనందుకు లోలోన మథనపడింది. ఆమె ఎదలో మెదిలే భావాలు కన్నులలో ద్యోతకమయ్యాయేమో మరి, సారథికి. "ఇంకెప్పుడూ అలా విసుక్కోవు కదూ?" అన్నాడు రమణి కండ్లలోకి చూస్తూ. అంతే ఆ చిరునవ్వులలో రమణి హృదయం ఆనంద మరీచికలలో డోలలాడింది. స్నానంచేసి వచ్చేసరికి సంతోషంగా భర్తకు కావలసిన దుస్తులు తీసిచ్చింది. ఆతడిని సంతోషంగా ఆఫీసుకు సాగనంపి వంట గదిలో కొచ్చింది.

"ఏం తల్లీ, అయిందా మొగుణ్ణి వీధివరకూ సాగనంపటం? కాస్త ఏమైనా సాయం చెయ్యగలవా నాకూ?" అంది సుభద్ర రమణిని చురచుర చూస్తూ. అత్తగారిమాట

లకు కోపం వచ్చినా రమణి మాట్లాడలేదు. కాఫీ గ్లాసులు కడిగిపెట్టి, బియ్యం కడుగుతూండగా చిన్ని ఆశపడచు వచ్చింది. "జడ వెయ్యి వదినా" అంటూ.

"వస్తున్నా" అని రమణి లేవబోతూండగా సుభద్రమ్మ మాటలతోనే అడ్డుపడింది.

"ఇక్కడిపని చూడు. నేను వెళ్తాన్లే"

"వదిననే రానియ్యమ్మా, అందంగా వేస్తుంది" అంది లక్ష్మి.

"నోర్మూయ్. భడవా ఇప్పట్నుంచే షోకులుంటేనే కాని తర్వాత తర్వాత గ్రంథకర్తవవ్వావు" ఒక్కటి మొట్టి కూతుర్ని బయటకీడ్చు కెళ్లింది సుభద్రమ్మ.

ఒక్కక్షణం నిర్వీరపోయింది రమణి. 'ఆ మాట లక్ష్మినా లేక నన్నా?' ఆనందంగావున్న మనస్సు ఒక్కసారి కల్లోలమైపోయి విషాద వీచికలు రేగాయి అడుగడుగునా సాధింపే. సూటిపోటి మాటలే. కోడలంటే ఎందుకు యింత అసహ్యం ఈ దేశస్థులకు. సారథి లెక్కప్రకారం యివన్నీ అభిమానమూ, ఆప్యాయతల చిన్నెలేనా అప్రయత్నంగా నవ్వొచ్చింది రమణికి "ఎంత సునాయాసంగా మరిపించి మత్తెక్కించేస్తారు ఈ పురుషులు! వాళ్ళమాటలకు చిరునగవులకే మైమరచిపోయే ఈ ఆడవాళ్ళ నెలా సృష్టించాడో దేవుడు? బహుశః అతడు కూడ మగవాడు గనుక నేమో?!"

"ఏమిటొదినోయ్. నీలో నువ్వే నవ్వేసుకుంటూన్నావ్?" మరది పల్కరింపుతో వులిక్కిపడి తలెత్తిచూచింది చేతిలో పుస్తకాలతో, శ్రీను నిలబడి వున్నాడు.

"కొంచం ఈ లెక్క చెప్పవ్ వదినా?"

"ఇప్పుడే కావాలా?" విసుగ్గా పెట్టింది ముఖం.

"మేష్టారు కోప్పడ్తారేమో వదినా?" జాలిగా చూచాడు.

"సరే. రా, యిలా కూర్చో" తప్పనిసరిగా అంది. లెక్కలు చెప్పాలని కానీ, అసలు ఏ పని చెయ్యాలని కానీ ఆమెకు లేదు. ఎందువల్లనో పరధ్యానం ఎక్కువై పోయింది. కానీ తప్పదు? అర్థించుకున్నవాడు మరది? సాక్షాత్తూ భర్తకు తమ్ముడు. మామూలు కోడళ్ళందరికంటె చదువుకున్న కోడలికి మరొక అదనపు యిబ్బందన్నమాట!

"ఏమిటొదినా, లెక్క చెప్పమంటే ఎటో చూస్తావే"

తిరిగి శ్రీను మాట్లాడంలో జాగ్రత్తపడింది రమణి. "చెప్తాను, వరసగా స్టెప్పు వెయ్యి."

వదిన టకటకా లెక్క చెప్పెయ్యడం చూచి ఆశ్చర్యపడిపోయాడు శ్రీను. "ఈ లెక్క నిన్న మా మాష్టారికి కూడా రాలేదు వదినా. ఇవ్వాళ చూద్దామని వదిలేశారు, నువ్వు కాలేజీలో చదువుకోవాల్సింది, స్కూల్ ఫైనల్ తర్వాత."

నిట్టూర్చుతూ తల పంకించింది రమణి.

"ఓహో! ఇవ్వాళ నాకెంత 'క్రెడిట్' - క్లాసులో? మాస్టారికే రాని లెక్క మా వదిన చెప్పిందంటే!" శ్రీను గెంతుతూ వెళ్ళిపోయాడు.

'చిన్నవాడు—శ్రీనుకేం తెలుసు! తెలివైనవాళ్ళందరకు చదువుకునే అవకాశాలుంటాయూ!' ఒక్కసారి మనస్సు హైస్కూల్లో చదువుకునే రోజులలోకి పరుగెత్తింది. అన్నింటిలోనూ ఫస్టుమార్కులు తెచ్చుకుంటూ పెద్దచదువులు చదవాలని మురిసిపోయేది. స్కూలుఫైనల్ పరీక్షలో స్కూలుకు 'టోటల్ ఫస్టు'లో పాసైంది. తమ కేమీ ధన లోపం కూడా లేదు. హాయిగా చదువుకో గల అవకాశాలు బోలెడు. అయితేనేం, 'ఆడపిల్లకా చదువు చాలు' అన్నారు ఇంట్లో అందరు. పెద్దలంతా ముక్తకంఠంతో శాసించిన ఫలితంగా చదువాగిపోయింది. తర్వాత రెండేళ్ళు ఇంట్లో సంగీతం చెప్పించారు. కాని చదువుమీదున్న తన మనసుకు సంగీతం ఎక్కలేదు. ఈ సంవత్సరం పెళ్ళయింది; వచ్చేసింది అత్తవారింటికి, పుట్టింటిలో చదువుకోలేక పోయానన్న బాధే వుండేది. ఇక్కడకొచ్చాక ఇంకా ఎన్ని రకాలు; ఎన్ని చేసినా ఒక్కరికీ తృప్తి వుండదు. పైగా అడుగడుగునా ప్రతి పనిలోనూ వంకలు వెదకడం, సాధింపులూ, నీతిబోధలూనూ తన తప్పులుకూడా వుండకపోవు. ఎంత ప్రయత్నించినా చేసే పనిలో మనసు నిలువదు; ఆలోచన లెక్కడుంటాయో

తనకే తెలీదు. పుట్టింటిలో చూసీ చూడనట్లు వదిలేసే వారు చిన్నతనమని సరిపెట్టుకొనేవారు. ఇక్కడ మాత్రం ప్రతి లోపాన్ని ఎత్తి చూపిస్తారు. అదే తనకు బాధగా వుంటోంది.

"అయ్యో అయ్యో! ఇదెక్కడి దారుణమే?" సుభద్ర కేకలకు భయోద్వేగాలతో ఒంగారుగా లేచి నిలబడిచుట్టూ చూసింది. అన్నం ఎప్పుడనగా పొంగు వచ్చిందో మరి, పొయ్యిలోకి పొంగిపోయింది చాలావరకు; పొయ్యి ఆరి పోయింది.

"చూడలేదండి." అంది పశ్చాత్తాపంగా.

"నీ చూపు లెక్కడో వుంటాయి. నువ్వెక్కడ చూస్తావ్? అయినా నీలాంటిదాన్ని నమ్మి ఒప్పజెప్పడం నాదే బుద్ధితక్కువ." నుదురు కొట్టుకుంటూ గిన్నెదింపి గబ గబా వార్చింది సుభద్రమ్మ. మౌనంగా నిల్చున్న కోడలి కేసి చూచి "నీ చూపు లెక్కడో వుంటాయి. నువ్విక్క డుంటే ఏదో ఒకటి చెప్ప బుద్ధి అవుతుంది. నువ్వస లిటు వేపుకు రాకు తల్లీ" అంది. ఆ మాట తీరని అవమానంగా తోచింది రమణికి, తలదించుకొని మెల్లగా బయటికి వెళ్ళి పోయింది.

"అమ్మాయి, రమణీ!" తనగదిలోకి వెళ్ళిపోతూన్న రమణి మామగారి కేకవిని నిస్సహాయంగా ఆయన గదివైపు నడిచింది. "చూడమ్మా, కాస్త పెన్నులో సిరాపోసి పెట్టు,"

సిరాతో నింపి, పెన్ను యిచ్చి వెళ్ళిపోతున్న కోడల్ని తిరిగి వెనక్కి పిలుస్తూ "చూడమ్మా అమ్మాయిలకూ అబ్బాయిలకూ వాళ్ళ పనులేవో వాళ్ళకుంటాయి. స్కూళ్ళనీ ఆఫీసనీ నువ్వు తీరికగా వుంటావుకదా, కాస్త నేను కోర్టుకు వెళ్ళే టైముకు పెన్ను, జేబురుమాలూ, కళ్ళజోడులాంటివి కాస సిద్ధంగా వుంచకూడదటమ్మా? తీరికగా కూర్చుంటే నీకు మాత్రమేం తోస్తుంది!"

"స్కూలు, ఆఫీసు, కోర్టు!" ఈ మూడు మినహా గోవిందరావు దృష్టిలో యింకేమీ లేవు? ఇంటి దగ్గరుండే వాళ్ళందరూ తీరుబడిగానే కాలం గడవక కొట్టుకుంటారనుకుంటుంది, అతడి ప్లీడరీ మెదడు, పైకి ప్రకాశంగా "అలాగేనండి" అంటూ వెళ్ళిపోయింది రమణి. లోపల "పాఠం నెంబరు ఆరు" అనుకుంటూ.

"భోజనంచేస్తూ "అన్నం యిలా ముద్దగా అయిపోయిందేమిటి?" అన్నాడు గోవిందరావు.

"చదువుకున్న కోడలివంట!" అంది సుభద్రమ్మ, మామగారిదగ్గర మంచినీరూ, నెయ్యీ వుంచుకున్న రమణి ముఖమెత్తలేదు. గోవిందరావు మరి మాట్లాడలేదు. పిల్లలు, పెద్దలు ఒక్కొక్కరే భోజనానికొచ్చి వెళుతున్నారు గ్రాంఫోను ప్లేటులా. అందరినుంచీ వస్తున్న ఒకే ప్రశ్నకు సుభద్రమ్మ 'డిటో', సమాధానాలు విని రమణి ముఖం

భూమిలోకి క్రుంగిపోయింది లోపల ఏదో దిగులు, అన్నం సహించలేదు. తినీతినకుండా లేచిపోయింది,

"ఓ పని చేతకాదు. తిండి తినడం ముందే చేతగాదు మరీ యింతనాజూకా? ఇంతకంటె మరి యింకేం అమృతం చేసిపెట్టి తినిపించేదో మీ అమ్మ నాకు తెలియదుగా!" అంది సుభద్రమ్మ.

అత్తగారి మాటలు నవ్వు తెప్పించాయి రమణికి. "తిండికూడా నాజూకేమిటి చాదస్తం కాకపోతే!"

"దానిమాటలకేం లెమ్మనా, అలా నీలో నివ్వు నవ్వుకుంటున్నావ్?"

'భగవాన్', అనుకుంటూ నిట్టూర్చింది రమణి.

మధ్యాహ్నం సారథి భోజనానికొచ్చాడు. రమణి వడ్డిస్తుంటే సుభద్ర గడప కవతల చెంగు పరచుకు పడుకుని లోకాభిరామాయణం చెప్పసాగింది. తమకు తెలిసిన వారి కోడళ్ళు ఎవరెంత కట్నం తెచ్చారో, ఎవరెవరికెంత బాగా పనిపాటలొచ్చునో. అనేవే సంభాషణ సారాంశం.

సారథి అన్నం చేత్తోపట్టుకుని ఒక్కసారి రమణి ముఖంలోకి చూచాడు. అన్యాపదేశంగా తల్లి చెప్తున్న కబుర్లలో అంతరార్థం అతడికి బోధపడింది. రమణి సూటిగా చూడలేకపోయింది. అంతవరకూ ఏడెనిమిదిసార్లు, జరిగిన గ్రామఫోనుప్లేట్లు సంభాషణ మళ్ళీ వినవస్తుందనే భయంతో

త్వర త్వరగా చేతులు కొంగుకు తుడుచుకుంటూ అక్కడి నుంచి వెళ్ళిపోయింది రమణి.

"అయ్యో, అటు వెళ్ళిపోతావేమిటే! మొగుడికి అన్నంపెట్టి కాస్తం ఏంకావాలో కనుక్కోవద్దూ? అయ్యో రాత. కోడలొచ్చినా నాపాట్లు నాకు తప్పవు." విసుక్కుంటూ లేచింది సుభద్ర కొడుకు భోజనం విషయం చూడడానికి. అత్తగారి మాటలు విన్పించాయి రమణికి. కాని విననట్టే వెళ్ళిపోయింది.

సారథి భోజనం ముగించి వచ్చేసరికి రమణి కిటికీదగ్గర నిల్చుని వీధిలోకి చూస్తోంది. భర్త వచ్చినట్టు తెల్సినా వెనుదిరిగి చూడలేదు, అయిదునిముషాలపాటు సారథికూడ మాట్లాడలేదు. మెలగా రేడియో పెట్టాను, అయినా రమణి దృష్టి కదలలేదు.

"ఏమిటంత పరధ్యానం?" మెల్లగా వెళ్ళి ఆమె వెనుక నిల్చుని ప్రశ్నించాడు.

"ఏమీ లేదు." ఇంకా రమణి చూపులు దూరానికే నగిడ్చి ఉన్నాయి.

తనూ ఆమె దృష్టిననుసరించి బయటకు చూచాడు. ఎదురుగా నున్న హైస్కూలు పిల్లల్ని వదిలేశాను. అంతా బిలాబిలా ఇళ్ళకు వెళ్ళిపోతున్నారు. ఏడెనిమిదేళ్ళపిల్లలనుంచి పాతకేళ్ళవరకు ఉన్నారు విద్యార్థులు. అందరూ సంతోషంగా

సరదాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ నడుస్తున్నారు. రమణి హృదయంలోని భావతరంగాలను సారథి అర్థంచేసుకోగలిగాడు.

"నీ కింకా చదువుకోవాలనివుందా" అన్నాడు భుజంపై చెయ్యి వేస్తూ.

"ఉంటేమాత్రం ఎలా సాగుతుంది?" నిరాశగా అంది రమణి.

"చదువంటే నీ కింత అభిలాష అని నే నెప్పుడూ అనుకోలేదు రమా."

"............"

"స్కూల్ ఫైనల్ మంచి మార్కులలోనే పాసయ్యావు కదా! చదువుకోలేక పోయావా? మీ వాళ్ళకూ ధన లోపమేమీ లేదుకదా?

"ధనలోపం లేదు కనుకనే మీలాంటి పెళ్ళికొడుకును వేలకు వేలు పోసి అల్లుడుగా పొందగలిగారు." చికాకులో వేగిపోయిన హృదయం సంభాషణలో జాగ్రత్త వహించలేకపోయింది.

దెబ్బతిన్నట్లు చూచాడు సారథి. తిరిగి ఏదో సమాధానం చెప్పదామనుకున్నాడు. కాని ఏమీ మాట్లాడలేక పోయాడు. వెళ్ళి మౌనంగా ఆఫీసు దుస్తులు వేసుకోసాగాడు. వెళ్తూ వెళ్తూ గుమ్మందగ్గర ఆగాడు. "ఒక్కమాట రమణి. నేను కాకపోతే నా స్థానే మరొకడినైనా కొనుక్కొని ఉండేవారు మీ వాళ్లు. అంచేత అపరాధం నాదికాదు;" అంటూనే

సాగిపోయాడు. కాని ఆ బాణానికి రమణి ముఖం ఎంత వాడి పోయిందో అతను చూడలేదు.

ఆఫీసులో కూడా సారథి కుదురుగా కూర్చోలేక పోయాడు. తన విద్యా సౌందర్య వ్యక్తిత్వ విషయాలలో అతడికి విశేషమైన నమ్మకం. తనను పొందగలగడం రమణి ఆమె అదృష్టంగా భావిస్తుందని అతడు వివాహ పూర్వం నుంచి భావిస్తున్నాడు.' అది ఆత్మగౌరవమే కావచ్చు, లేక అహంభావమే కావచ్చు. అటువంటి స్వభావం కల సారథి అహం నేడు భార్య మాటలవల్ల దెబ్బతిన్నది? కాని అతడిది అంత తేలికగా తొందరపడే స్వభావం కాదు.

భర్తకు తన మాటలు కోపం కలిగించాయని భయ పడిన రమణి, సాయంకాలం సారథి వస్తూనే రెండు పుస్తకా లందివ్వడంతో కొంత ఆశ్చర్యపడింది; సంతోషించింది కూడా, ఆతృతగా తెరచి చూచింది, ఒకటి రవీంద్రుని 'గోరా,' రెండవది బాపిరాజుగారి 'నారాయణరావు.'

"నిన్నటివరకు పుస్తకాలు, ఆటపాటలలో గడిపిన దానవు హఠాత్తుగా సంసారంలో కట్టిపడేస్తే యిమడ లేక పోతున్నావు. మంచిపుస్తకాలు నీకోసమే కొనితెచ్చాను. తీరిక వేళలలో చదువుకో." భర్త మాటలకు సంతోషంగా తలెత్తి చూచేసరికి సారథి కూజాలో మంచినీరు గ్లాసులో ఒంచుకు త్రాగుతున్నాడు. ఆమె ముఖంలో సంతోషపూర్వక

హాసం మాయమయింది. తాను కాపురాని కొచ్చిన రెండు నెలలలోను జరుగనిపని అని.

ఉదయం భర్త లేచేసరికి బ్రష్ మీాదిపేస్టువేసి ఇవ్వడం దగ్గర్నుంచి రాత్రి అతను వ్రాసుకుంటూ చదువుకుంటూ జార విడిచేసిన పెన్ను పుస్తకాలు పదిలంచేసి లైట్ 'ఆఫ్' చెయ్యడం వరకూ తనే చెయ్యాలి. నిజానికవన్నీ చెయ్యటం తనకంత యిష్టం లేకపోయినా శ్రద్ధలేకపోయినా సారథి చెప్పి చేయించుకుంటాడు. "ఒక్క సారథేమిటి? ఈ యింటిలో అందరూ తనకు ఎన్నో పనులు చెప్పిచేయించుకొనే వాళ్ళే!" అనుకొంటూంటే తిరిగి రమణి మనస్సు కఠినమై పోయింది. మౌనంగా కాఫీ టిఫిన్ తెచ్చి అందించింది సారథి ఎక్కువగా ఏమీా మాట్లాడలేదు. ప్రతిదినం నవ్వుతూ సరదాగా ఎన్నో విశేషాలు మాట్లాడే అతడి మౌనం రమణికి కొద్ది బాధ కలిగించినా పైకి ఏమీా మాట్లాడలేదు.

రాత్రి భోజనానంతరం 'గోరా' చదువుతూ కూర్చున్న రమణికి కాలగమనం తెలియలేదు. కాని రేడియో ఇక యివ్వాల్టికి నా పనై పోయింది, తీసెయ్యి మొర్రో మని అని నట్లు 'బిరే' మంటూ భరింపరాని శబ్దం చెయ్యడం విన్పించి ఉలిక్కిపడి స్విచ్ కట్టేసింది. చదువు పాడైనందుకు విసుక్కుంటూ టైము చూచింది. పన్నెండున్నర దాటుతోంది. సారథి నిర్మలంగా నిద్రపోతున్నాడు. వ్రాస్తున్న కాగితాలు చదువుతున్న పుస్తకాలు, ఎక్కడివక్కడ వదిలేసి నిద్రపోయే

వాడల్లా యివ్వాళ శ్రద్ధగా సర్దుకుని మరీ పడుకున్నాడు.
"ఏమిటి మార్పు?" ఆలోచిస్తూ పడుకుంది.

మరునాటి ఉదయం రమణి నిద్రలేచేసరికి ఎనిమిదైంది. సారధి అప్పటికే అఫీసుకు వెళ్ళిపోయాడు. "లేవకూడదు కాబోలు!" అనుకుంది రమణి కోపంగా, పుట్టింటిలో తొమ్మిది గంటలకుకూడా లేచే అలవాటుండేది కాని, అత్తవారింటి దగ్గర ఈ రెండునెలలనుంచీ అయిగుగంటలకే లేవడం అలవాటుగా వుంటోంది. అంచేత ఏదో తప్పుచేసినదానిలా బాధపడింది. తనకోసం ఏ పనీ ఆగలేదు. పూజ అయి తాతగారు తీరికగా పేపరు చూస్తున్నారు. అత్తగారి వంట అవుతూ అవుతూ వుంది. భర్త ఆఫీసుకు వెళ్ళాడు. మఱదలూ, అడపడుచులూ చదువుకుంటున్నారు.

"ఒంట్లో బాగాలేదా? అని పలకరిస్తూ ప్రతిఒక్కరూ ఆమె ఆలస్యంగా లేచిన విషయం గుర్తుచేశారు. ఆ రోజునుంచీ రమణి సారథీలమధ్య మాటలు బాగా తగ్గిపోయాయి. తన పనులు తానే చేసుకుంటున్నాడు. లేదా చెల్లెళ్ళతో తల్లితో చెప్పి చేయించుకుంటున్నాడు. కాని రమణికి చెప్పటంలేదు. అలాగని అయిష్టమూ లేదు; ప్రేమ సహృదాభావాలకేమీ లోటులేదు. అతడు ప్రతిపనీ చెప్పి చేయించుకున్నప్పుడు బాధపడిన రమణి యిప్పుడతడు పనులు పురమాయించటం లేదే అని బాధపడసాగింది.

"మీరు చాలా ముభావంగా వుంటున్నారు," అంది ఒకనాడు సారథితో.

"ఓహో?" అన్నాడు సారథి,

"అది చెయ్యి; యిది చెయ్యి-అని చేయించుకునేవారల్లా మీ పనులు మీరే చేసుకుంటున్నా రెందుచేత?"

అదోక మాదిరిగా నవ్వి వూరుకున్నాడు సారథి.

"ఏం, అసలంత ముభావంగా ఉంటున్నారు నాతో?" రెట్టించింది రమణి.

మాట మార్చాడు సారథి. "నేను తెచ్చిన పుస్తకాలు చదవడమైపోయిందా? క్రొత్తవి తెస్తానులే."

అందలి నిగూఢగర్భితమైన ఎత్తిపొడుపుకు రమణి దెబ్బతిన్నట్లు చూచింది.

"కాలక్షేపానికి పుస్తకాలు లేవు గనుక నాతో మాటలు, ఆలనపాలనలు కావలసి వచ్చాయా?" అన్నట్లుంది ఆ మాటల అంతరార్థం. అతడా ఉద్దేశంతో అనినా అనక పోయినా రమణికి కోపం వచ్చింది. దెబ్బతిన్న అహం ఆమెను మౌనం వహించనీయలేదు. "నా పనులు నచ్చక నానుండి తప్పించుకోవడానికి పుస్తకాలు తెచ్చి అంటగడుతున్నారా?" అంది తీవ్రంగా.

ఈసారి సారథి సున్నితహృదయం గాయపడ్డట్లు అతడి నేత్రాలు స్పష్టంగా ప్రదర్శించాయి. కొద్దిసేపు అతడేం మాట్లాడలేదు. తర్వాత మెల్లగా అన్నాడు. "నీ మాదిరిగా

అనాలోచితంగా మాట్లాడి నేను బాధించలేను రమణి. సహృదయంతో చేసిన పనులకు విపరీతార్థాలతో వ్యాఖ్యానించడం నీకే చెల్లింది. తెలివితక్కువతో ఎంతటి ఆప్తులైనా మాటలలో చేతలలో గాయపరచుకుంటారు కొందరు కొందరు. సున్నితమూ, మధురత్వమూ లోపించిన అటువంటి సంసారాలూ, స్నేహాలూ నా దృష్టిలో పరిహాసాస్పదం. ఒకసారి ఆకాశానికెత్తిన నోటితో మరొకసారి భూపతనం చెయ్యడం సంస్కార లక్షణంకాదు రమణీ. అమృతమూ, హాలాహలమూ ఎప్పుడూ తమతమ నిర్దిష్ట స్థానాలలోనే ఉండాలి వాటికి స్థానచలనం కలిగితే అంతా అరిష్టమే.''

''ఓహో! ఎంత బాగా చెప్పారూ! మరి యిన్ని తెల్సినవారికి కోపం ఎందుకో? అస్తమానం 'రమణీ, రమణీ' అని పిలిచిన నోరు పిలిచినట్టే ఉండేది. పిలుస్తున్నారా? పనులు చెప్పుతున్నారా? ఎందుకొచ్చింది మీలో ఈ మార్పు?''

''నువు నా ఓర్పును పరీక్షిస్తున్నావ్; అంతే. నేను సమాధానం చెప్పకుండా తప్పించుకుందామన్న ప్రశ్నను నువ్వు మరీ మరీ రెట్టిస్తున్నావ్. పని చెయ్యాలనున్నవాళ్లు చెప్పించుకోకుండానే చేస్తారు. విసుక్కుంటూ మొక్కుబడిగా చేసేపనులు కాదు నేను కోరేది. ప్రేమపూరిత హృదయం-అనురాగ ప్రపుల్లమయిన అంతరంగం. అది ఉన్ననాడు నా పట్ల నీ బాధ్యతలేమిటో వాటంతటవే తెలుస్తాయి. నేను చెప్పనక్కరలేదు.''

"అయితే మీపట్ల నాకు అనురాగం లేదంటారు?" తీక్షణంగా అడిగింది రమణి. బరువుగా నిట్టూర్చిలేచి, ఎక్కడికో వెళ్ళడానికి తయారవ్వసాగాడు సారథి. దుస్తులు వేసుకుంటూ మెల్లగా అన్నాడు. "ఎందుకు ప్రతిదీ రెట్టిస్తావు రమణీ. మన విషయాలు మన మధ్యనే ఉండిపోవాలికాని ఆప్తులైన మరెవరికీ తెలియకపోవడం మంచిది. మన వివాహమై ఇప్పటికి సరిగా రెండునెలలు. నిజంగా చాలా స్వల్పకాలమేటి వ్యక్తులు జీవితాంతం కలిసివున్నా కొన్నివిషయాలలో కడపటి వరకూ ఒకరికొకరు అర్థంకాకుండానే ఉంటారు. ఇక మన మధ్య పూర్తిగా తెరలుతొలగిపోయాయనుకోవడం అవివేకం; వాగ్వాదాలూ, ఆవేశాలూ అనర్థానికి మూలం కాని అర్థం చేసుకోవడాని కుపయుక్తం కావు." సమాధానంకోసం చూడకుండానే వెళ్ళిపోయాడు. ఒక ఆదివారం సారథి తీరికగా గదిలోనే కూర్చున్నాడు. అక్కడే కూర్చుని రవీంద్రుని 'యోగాయోగ్' చదువుతూన్న రమణి హఠాత్తుగా తలెత్తి "ఇందులో కుముదినీ, మధుసూధనులగురించి మీ అభిప్రాయమేమిటి?" అనడిగింది.

నవ్వాడు సారథి "నాకు తెలియదు."

"అంటే?"

"ఆ పుస్తకాలు నే నెప్పుడూ చదవను. నవలలు చదివే అలవాటు లేదు నాకు."

"మరి యింత మంచి పుస్తకా లెలా ఏరి తేగల్గుతున్నారు?" ఆశ్చర్యంగా ప్రశ్నించింది.

"అదీ ఒక ఘనకార్యమేనా? ఏదో కాస్త మంచి దిష్మంటే ఆ కొట్టునాడే ఎంచి యిస్తాను."

మరి మాట్లాడకుండా చదువుకోసాగింది రమణి. "రమణీ!" అత్తగారికేక విన్పించటంతో విసుక్కుంటూ, పుస్తకం ప్రక్కన పెట్టి లేచి వెళ్ళింది. ఒకపావుగంటలో తిరిగి వచ్చిన రమణి మళ్ళీ విసుక్కుంటూ తాతగారి పిలుపుకు లేచి వెళ్ళింది. పదినిముషాలలో తిరిగివచ్చి కూర్చుని మళ్ళీ పుస్తకం చేతబట్టింది. కాస్సేపటికి కాఫీ ఫలహారాలతో ప్రవేశించిన సుభద్ర విసుగ్గా కోడలివంక చూచింది "నాకు పెద్ద పని పాటలు చేయకపోయినా కాస్త నీకూ, నీ భర్తకూ ఏం కావాలో చూచుకొనే ఓపికైనా లేకపోతే ఎలా?" అంది.

రమణి మౌనంగా లేచి నిల్చుంది. మాట్లాడలేదు. సుభద్రధాటి కొడుకుమీదకు త్రిప్పింది. "అయినా నువ్వెందు కావు సకాలన్నీ తెచ్చిస్తావబ్బాయ్? మరోదృష్టి లేకుండా ఆవిడేదో పెద్ద ఎమ్మే పరీక్షకు వెళుతున్నట్లు లేదనటం, లేక పోతే పనిచెయ్యకుండా కూర్చోమని నువ్వే చెప్పావా? నాకు తెలీకడుగుతాను."

నిదానంగా అన్నాడు సారథి. "చేసేవాళ్ళు వద్దన్నా మానరు. చెయ్యనివాళ్ళు సాధించినా చెయ్యరు."

"ఆ!" ఆశ్చర్యపోయింది సుభద్ర "అయితే నీపెళ్లాన్ని ఏమీ అనొద్దని చెప్పకున్నావా?"

"కోపమెందుకమ్మా? రమణి రాక ముందు మాత్రం గడచిపోలేదూ? ఇప్పుడావిడ ప్రత్యేకంగా చేస్తేనేం, చెయ్యక పోతేనేం?

క్రోధాశ్చర్యాలు అవధులు దాటిపోయాయి సుభద్రకు.

"కోడళ్లు మహారాణీలైన కాలంయిది!" ఈసడింపుగా ఏమేమో అంటూ వెళ్ళిపోయింది.

నేలని బొటనవ్రేలితో రాస్తూన్న రమణిని ఒక్క క్షణం చూచి మెదలకుండా బయటకు వెళ్ళిపోయాడు సారథి. తనను ఓదార్చుతాడని ఆశించిన రమణి ఆశాభంగం అశ్రు రూపం దాల్చింది.

రెండువారాల అనంతరం భోజనాలదగ్గర చెప్పాడు సారథి. "నాకు మద్రాసు ట్రాన్స్‌ఫర్ అయింది." అని. అంతా ఆశ్చర్యపోయారు. గోవిందరావు అన్నాడు; నాలు గేళ్ళనుంచి చేస్తున్నావ్. ఇది 'ట్రాన్స్‌ఫర్' అవ్వదు సాధారణంగా, హఠాత్తుగా బదిలీకావడమేమిటి?"

సారథి మాట్లాడలేదు.

"పోనీ, మీ ఆఫీసర్లెవరికయినా చెప్పి చూడనా, 'ట్రాన్స్‌ఫర్' ఆపుజేసేట్టు?"

"వద్దునాన్నా. పోనీ వెళ్తే కొంతమార్పుగావుంటుంది."

ఈసారి గోవిందరావు మౌనం వహించాడు. కాని సుభద్రమ్మ కంఠం ఖంగుమంది. "అతగాడు కావాలని బదిలీ

చేయించుకుంటే మధ్యన మీరిదా తారు దేనికీ? ఇక్కడుంటే పెళ్ళాం పనిపాటలుచేసి అరిగిపోతుందని భయం కాబోలు."

ఎవ్వరూ మాట్లాడలేదు.

తర్వాత ఏకాంతంగా వున్నప్పుడు రమణి అడిగింది "ట్రాన్స్‌ఫర్" అయినట్లు నాకు చెప్పలేదేం?" అని.

"చెప్పానుగా?" అన్నాడు సారథి పొడిగా.

"జనాంతికంగా చెప్పటం, నాకు చెప్పటం ఒక్కటేనా?"

"............"

"మీరే ప్రయత్నించి బదిలీచేయించుకున్నారా!" అని అడుగుదామని నోటివరకూ వచ్చింది. కాని అడగలేక పోయింది. రానురాను ఇద్దరిమధ్యా అపోహలు పోవలసింది పోయి అగాధాలే ఎక్కువవుతున్నాయని ఆమె అప్పుడప్పుడే గుర్తించుతోంది. అది ఎలా పోగొట్టుకోవాలో మాత్రం తెలియడంలేదు. ఏదో అత్యవసరమైతే చిన్న చిన్న సంభాషణలు మినహా ఎక్కువగా మాట్లాడుకోడం లేదు. కొంత సేపు మౌనం రాజ్యం చేశాక రమణి నిశ్శబ్దానికి భంగం కలిగించింది. "ఆరోజు స్కూలు పిల్లల్ని చూస్తూ నేనేదో అన్నాను. అందుకే మీకోపమొచ్చింది కదూ? ఆనాటి నుంచే మీరు ముక్తసరిగా వుంటున్నారు. అవునా?"

సారథి ఒక్కక్షణం ఊరుకుని "లోలోపల బాధపడి బాధపెట్టకుండా మనస్సులో మాట స్పష్టంగా చెప్పేసే వాళ్ళనే నేను హర్షిస్తాను. నాకు ఎవరిమీదా కోపం వుండదు." అన్నాడు.

"కోపం లేదంటూనే సాధించగలరు మౌనంగా." అని అనకుండా ఉండలేకపోయింది రమణి.

నవ్వాడు సారథి. "నిర్మల కాసారంలో రాయిపడ్తుంది. అలలు లేగి ప్రశాంతతను చెదరగొడతాయి రాయి విసరిన వాళ్ళు ఆ అలల్ని ఆపలేరు. అవలోకించడమే కాని, ఆ రాయిని వెనక్కు తీసుకోనూలేరు. సరోవరగర్భంలో ఆ రాయి పూడిపోవాలి. తరంగ కలవరం సర్దుకుని పూర్వావస్థ నందడానికి కొంత వ్యవధికావాలి."

రమణి మరి మాట్లాడలేకపోయింది. భావయుక్తమైన ఆ మాటలు ఎందుకో ఆమెకు కఠినంకా, హేళనగా విన్పించాయి.

మద్రాసు వెళ్ళేముందు రహస్యంగా తల్లితో అన్నాడు సారథి, "ఈ నాచర్య నీకు బాధాకరంగా వున్నా మున్ముందు సంతోషప్రదం కాగలరని ఆశిస్తున్నానమ్మా. పెద్దవారి అభిప్రాయాలకూ, అధికారాలకూ, పిన్నల కోరికలూ మనో ప్రవృత్తులూ భిన్నంగా వుండడంలో కుటుంబాలలో అశాంతి లేగుతుంది. సమన్వయం కుదిరి సామరస్య మేర్పడేవరకూ దూరంగా వుండటం మంచిగా తోచింది. ఒకవేళ నా ఆశ నిజంగా రూపొందకపోయినా నువ్వు బాధపడకూడదు. క్షమించాలి. సంతానంవల్ల తల్లిదండ్రులకు సుఖంకంటె కష్టమే ఎక్కువనుకుంటాడు."

సుభద్ర కరగిపోయింది. నీపై ఎప్పుడూ కోపంలేదు బాబూ. ఎక్కడైనా సుఖంగా వుండడమే కావాలి. తరచు ఉత్తరాలు వ్రాయి.” అంది.

“ఎప్పుడూ నీ పుస్తకాలు నీ లోకమే నీదికాని యింకేమీ తెలియదు. క్రొత్తప్రదేశంలో ఒక్కళ్ళూ ఎలా వుంటారో యేమో?” అంటూ సాగనంపుతూన్న అత్తగారిమాటలకు రమణి మాటాడలేదు, కాని ఎందుకో తెలియని బాధా, భయ మేఘశకటాలలో మనస్సు కలవరపడింది. ఆ వెనుకనే అస్పష్ట ఆనంద ఊహా వీచికలు చెలరేగటంతో మేఘం విడిపోగా ఆదిత్యుని కిరణాలవలె ఆశారేఖలు దీప్తిమంతమై ఆ కాంతిలో భవిష్యత్తు ఉజ్వలంగా తోచి హృదయం తేలికైంది.

చిర్రెత్తించే ఎండతోబాటు అశనిపాతదశా కురిసే జడివానలతో వానాకాలం ప్రవేశించబోతోంది. ఆ ఆషాఢ మాసపు ప్రకృతిలాగే రమణి మనస్సూ ఒక్కోసారి కుతకుతలాడి ఒక్కోసారి శాంతపడసాగింది. వెళ్ళిన వారం రోజుల వరకూ మద్రాసు నగరమంతా త్రిప్పి చూపించాడు సారథి. ఊరంతా తిరిగిచూస్తూ కన్పించిన హోటలులో భోజనంచేసే వారు. సరదాగా ‘అది కావాలా, యిది కావాలా’ అంటూ అనేకం కొన్నాడు సారథి. అయినా అతడు మనస్ఫూర్తిగా ప్రవర్తించడం లేనట్లు, తమ మధ్య దూరం తగ్గనట్లే భావించి బాధపడసాగింది రమణి.

ఒకరోజున ఒక షాపులో సారథి మిత్రుడు శేఖర్, అతడి భార్యా కన్పించారు.

"ఎమ్మెస్సీలో యితడు నా క్లాస్‌మేట్" అంటూ శేఖరం సారథిని తన భార్యకు పరిచయంచేస్తూ "నా వైఫ్ లక్ష్మి, బి. ఎ," అని పరిచయం చేశాడు.

"హల్లో? వెరీగ్లాడ్ టు మీట్ యూ. వుయ్ హార్టి ఇన్వైట్ యు టు అవర్ హోమ్" అంది లక్ష్మి చలాకిగా.

"నా భార్య రమణి?" అని చూపించాడు సారథి,

లక్ష్మి ముందుకు వచ్చి షేక్‌హాండ్ యిచ్చింది రమణికి. చిరునవ్వులు కురిపిస్తూ విస్ఫారిత నేత్రాలతో అవలోకించ డంతో సరిపోయింది రమణికి. మాట్లాడలేకపోయింది.

ఇంటికి తిరిగివచ్చాక అంది, "అదృష్టవంతులు. ఇద్దరూ గ్రాడ్యుయేట్స్, ఆవిడ చకచకా ఇంగ్లీషులో మాట్లాడే స్తుంటే కళ్ళప్పజెప్పి చూడాల్సి వచ్చింది.

సారథి ఏమీ మాట్లాడలేదు.

"ఇక యింట్లో వంట మొదలుపెడ్తాను" అంది రమణి ఒకనాడు తీరికగా దయతో తెచ్చుకొన్న వంటసామానుసంచీ విప్పుతూ. "వద్దు. ఇలాగే బావుంది ఇంటిలో బాదరబందీ నువ్వు పడలేవు" అన్నాడు సారథి.

చిత్రంగా చూచింది రమణి. "హాస్యమా? అలా యెంతకాలం సాగుతుంది?"

"అన్నట్టు మర్చిపోయాను, ఆ అలమార్లో కవరుంది తీసిచూడు."

ఆతృతగా తీసిచూచింది రమణి - పి. యు. సీ. లో చేరడానికి అప్లికేషన్ ఫారమ్.

"ఎందుకిది?" ఆశ్చర్యంగా అడిగింది.

"నీకే."

"అర్థంకాలేదు."

సారథి చెప్పేడు. "చదువుమీద నీకుగల అభిలాష చాలా గొప్పది. అందుకే కాలేజీలో చేరి చదువుకో."

కలలుగంటున్నట్లనిపించింది రమణికి. "నాకిప్పుడు చదువేమిటి?" అంది నవ్వుతూ భర్తమాటల్ని నమ్మలేక.

"ఇప్పుడేమిటీ? అప్పుడేమిటీ! మానవు డెప్పుడూ విద్యార్థే. అవకాశముండాలేగాని ఎప్పుడైనా చదువుకో వచ్చు."

"నిజంగా చదువుకోమనేనా?" ఇంకా నమ్మలేకుండా వుంది రమణి.

"అవును రమణీ. నిజంగానే చెబుతున్నాను. మీ నాన్నగారు పెళ్ళిచేసేశారు చదువు మాన్పించి. అక్కడ తండ్రీ ఇక్కడ భర్తా ఎవ్వరూ నీకోర్కె తీర్చలేదని నువ్వు మూగబాధ అనుభవించకూడదు. నీకోసమే నేనిక్కడికి ట్రాన్స్‌ఫర్ చేయించుకొన్నది. లక్షణంగా కాలేజీలో చేరి చదువుకో. అందుకవసరమైన సర్టిఫికేట్లనీ తెప్పించుకో."

"అత్తగారూ, వారూ యేమంటారో?"

ఈ సారి సారథి గొంతు కొంచం కఠినంగా పలికింది. "ఎవరేమనుకొంటున్నదికాదు ముఖ్యం. మన అంతఃకరణా అన్మతృప్తి ప్రధానం. మనం అక్కడనుంచి ఇక్కడకొచ్చే టప్పుడే వాళ్ళనుకొన్నవన్నీ అనుకొన్నారు."

'ఇంత మంచివారైన భర్త సహృదయాన్ని తాను అంతవరకు అర్థంజేసుకోలేకపోయి'నందుకు బాధపడింది రమణి. "ఇటువంటి వ్యక్తి సాహచర్యంకంటె చదువు ముఖ్యమా— యిప్పుడు చదువుకుని నేనేం చేయాలి గనుక?" అనికూడా ఆలోచించింది ఆ పశ్చాత్తాపంలో. కాని కాలేజీ చదువూ, సహవిద్యార్థినులు, వివిధరకాల కాలక్షేపాలూ, పోటీలు, ఆటపాటలూ—ఓహో! కాలేజీ జీవితం, బంగారు జీవితం— ఊహాంబరంలో తారకవై సూదంటురాయిలా ఆకర్షించ సాగింది.

కాలేజీకి వెళ్తూంది, వస్తూంది రమణి. అడిగినంత డబ్బూ యిచ్చేవాడు సారథి. ఎందుకని మాత్రం ఎన్నడూ అడిగేవాడు కాదు. "కాలేజీ బాగుందా? పాఠాలు అర్థమౌతున్నాయా?" అని మాత్రం అడిగేవాడు అప్పుడప్పుడూ.

ఇద్దరి దగ్గరా చెరోతాళం వుండేది. ఇల్లు శుభ్రంచేసి నీళ్ళు తెచ్చి, హోటలునుండి కారియర్ తేవడానికి ఒక మని షిని తెచ్చిపెట్టుకున్నారు. ఇద్దరి టైములూ ఒకటికాదు. అతడి ఆఫీసు ఉదయం పదునుండి, మధ్యాహ్నం పన్నెండువరకూ, తిరిగి ఒంటిగంటనుండి నాలుగుగంటలవరకూ, రమణి కాలేజీ

పదినుండి మధ్యాహ్నం ఒంటిగంటవరకూ, రెండునుండి సాయంత్రం అయిదుగంటలవరకూ. ఒక్కోసారి సాయంత్రం, ఆటలవీ వుండి రమణి ఇంటికి వచ్చేసరికి ఆరుకూడా దాటేది. ఆలస్యానికి కారణం ఎప్పుడూ సారథి అడగకపోవడం రమణికి వింతగా తోచేది.

రాత్రి ఎనిమిదిగంటలకు హోటలునుండి వచ్చిన భోజనం సారథీ రమణీ ఒకేసారి భుజించేవారు ఏంమాట్లాడుకోవలసివున్నా అక్కడే మాట్లాడుకొనేవారు. భోజనానంతరం రమణి తన పాఠాలముందు కూర్చుంటే, సారథి తన ఆఫీసు కాగితాలు చూచుకుంటూ కూర్చునేవాడు. ఆ పాఠాలలో పడి చదువుతూంటే టైము తెలిసేది కాదు రమణికి. ఎంత చదివినా ఇంకా చదవవలసిన వనేకం మిగిలిపోయేవి. ఏ పదకొండు గంటలకో పన్నెండుగంటలకో ఆమె చదువు దగ్గర్నుండి లేచేసరికి సారథి సగం నిద్రలో వుండేవాడు. ప్రొద్దుపోయేవరకూ చదవడంవల్ల ఉదయం ఏడూ ఎనిమిది గంటలైతే కాని మెలకువ వచ్చేది కాదు రమణికి. ఆ సమయానికి సారథి ఆఫీసుకు వెళ్ళడానికి తయారౌతూవుండేవాడు. ఒక్కోసారి వెళ్ళిపోయేవాడుకూడా, ఫ్లాస్కుతో కాఫీ, మూతపెట్టిన టిఫిన్ ఒంటరిగా ఆమెకోసం ఎదురు చూచేవి. మధ్యాహ్నం కాలేజీలోనే వుండిపోయి హాస్టల్‌లో భోజనం చేసేది రమణి. సారథి ఆఫీసునుంచి హోటల్ కెళ్ళి తిరిగి ఆఫీసుకే వెళ్ళిపోయేవాడు. వారానికి యే ఒక్కరోజు

మాత్రమే యిద్దరూ సాయంకాలం సకాలంలో తిరిగివచ్చే వారు యింటికి. ఆదివారాలు పూర్తిగా యింటి దగ్గరున్నా యిద్దరిమధ్యా మాటలు అరుదుగానే వుండేవి. అతడిస్వభావం ఏమిటో ఎంత ఆలోచించినా రమణికి అర్థం కాలేదు. తన ప్రతీకోరికా తీరుస్తున్నాడు. కాని ముభావంగా వుంటాడు. కోపమా అంటే అదీలేదు. ఎప్పుడూ చూచినా అతడి ప్రశాంత వదనంలో చిరుదరహాసం వెల్లివిరుస్తూనే వుండేది!

ఒకసాయంత్రం రమణి అంది. "కాస్త అలా ఎటైనా వెళ్లాలని వుండదా మీకు?"

"నీకు వెళ్ళాలని వుందా?" సారథి ఎదురుప్రశ్న ఆమెకు చికాకు కల్గించింది తిరిగి మాట్లాడలేదు.

"రా వెళ్దాం. నీకేమైనా చదువుకోవలసిన వుంటాయేమోనని నేను ఆ ప్రస్తావన తేవడంలేదుపద బీచ్ కివెళ్దాం," అంటూ దారితీశాడు. అంతె, ఆరోజు మట్టుకే? మళ్ళీ మర్నాటినుండీ మామూలే. రమణి అడుగలేదు; అతడు ఆ ధ్యాస వున్నట్లే వుండేవాడు కాదు. ఆఫీసు కాగితాలు చూచుకోవడం, లేకపోతే వీధివరండాలో కూర్చొని వచ్చేపోయే జనాన్ని నిర్విరామంగా తిలకించాడు.

ఒక ఆదివారం రమణి స్నేహితులు ఇందిరా, కమలా వచ్చారు. భర్తకు పరిచయం చేసింది రమణి. చాలా ఆదరంగా మాట్లాడాడు సారథి. వారిమార్కులూ, పైచదువులవిషయంలో ఉద్దేశాలూ అడుగుతూ చాలా చనువుగా మాట్లా

డాను సారథి, కొద్దిసేపు పోయాక "మీరు మాట్లాడుకోండి" అని తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయి సండే స్టాండర్డు తిరగ వేయ సాగాడు.

ఓ గంటపోయాక రమణి వచ్చింది అతడి దగ్గరకు. "వాళ్లు నన్ను సినిమాకు రమ్మంటున్నారు." అంది.

"పర్సులో వుంది డబ్బు తీసుకో." అన్నాడు సారథి తలెత్తకుండానే.

రమిణి కదలలేదు. అలాగే అతడి కుర్చీ వెనుక ఆను కుని నిల్చుంది. రెండునిముషాలు పోయాక సారథి తలెత్తాడు. "వెళ్లు రమణీ, నా పర్సులో డబ్బువుంది." అంటూన్న అతడి కెందుకో రమణి ముఖం అదోమాదిరిగా కన్పించింది.

"వెళ్ళను, వాళ్ళను పంపించి వేశాను." అంది నేల వేపు చూస్తూ.

అర్థం కానట్టు చూచాడు సారథి.

"మనం యిక్కడికొచ్చి రెండునెలలైంది. వచ్చిన మొదటివారంలో రెండు సినిమాలు చూశాం. మళ్ళీ యింత వరకూ చూడలేదు" అంది.

సారథి వదనంలో ఆశ్చర్యం పొడచూపింది. "క్రిందటి ఆదివారం వెళ్లావుగా నీ స్నేహితులతోటి? అంతకుముందు కూడ ఒకవారం ఏదో మార్నింగ్ షోకి వెళ్ళినట్టు నాకు గుర్తు."

"అదికాదు నే ననేది?"

"మరి? నీ ధోరణి నాకర్థం కావడంలేదు."

"నా దారిన నేను పోవడం. మీ మట్టుకు మీ స్నేహితులతో కులాసాగా తిరగడం విషయంకాదు నేననేది." ఆమె అశ్రువులను బలవంతంగా అదిమి పెడ్తున్నట్టు గ్రహించాడు సారథి.

కొద్దిసేపు ఊరుకుని "నీ మట్టుకు నీవు వెళ్ళడం—అంతవరకే నిజం రమణీ. ఆ రోజున నీతో మినహా మరెప్పుడూ ఎక్కడికీ వెళ్ళలేదు నేను. ఇల్లూ, ఆఫీసే నాకు లోకం" అన్నాడు మెల్లగా.

తనమాట తనకే తగలడంలో రమణి అభిమానం దెబ్బతిన్నది. "ఎందుకింత విరాగిగా వుంటున్నట్టు?" ఏనాటినుండో అదిమి పెట్టాన్న కోపం ఒక్కమాటతో వెలువడిపోయింది.

సారథి జవాబివ్వలేదు.

"ఒక్కరూమ్‌లో వుంటున్న ఇద్దరు మిత్రులం మనం; అంతేనా? అంతకంటె మనమధ్య సంబంధంలేదా?" రమణి కంఠం చాలా కఠినంగా పలికింది, ఈసారి.

"ఎందుకలా అవేశపడ్తావ్ రమణీ! విద్యార్థిదశలో జీవితం ఎలా వుంటుంది? చదువు, స్నేహితులు, అంతే. అదే లోకం. అంతకు మించిన బాధ్యత ఎవరైనా పైన ఉంచబోయినా మనస్సు చికాకు పడ్తుంది; స్నేహితు లెక్కడికైనా రమ్మంటారు. వాళ్ళమాట తీసేస్తే బాగుండదు సరే. చదువు ఒక సముద్రంలాగా ఎంత చదివినా తరగదు. ఇవిగాక నాతో

కథా నిలయం

షికార్లకూ సినిమాలకూ తిరగడానికి నీకు టైము వుండక పోవచ్చునని అనుకున్నాను. నీకు వెళ్ళాలని వుంటే—పద వెళ్దాం.'' అంటూ లేచి స్నానాల గదిలోకి వెళ్ళాడు. అతడు తిరగివచ్చేసరికి రమణి ఇంకా కుర్చీలోనే వుంది. శ్రావణ మేఘాలలా వర్షిస్తున్నాయి ఆమె నేత్రాలు. సారథి గమనించికూడా చలించలేదు. ఆమెను చూడనట్టే దుస్తులు వేసుకోసాగాడు. తనమాటల ప్రభావం ఆమెపై ఎలా పనిజేస్తుందో అతడు ముందే ఊహించాడు. అందుకే అనేసి, అక్కడినుండి తప్పుకున్నాడు—తిరిగి ఆమెను లాలించి కరగిపోవలసిన అవసరం నుండి తప్పించుకోవటానికి. కాని ఆ ప్రభావం యింత సేపుండ గలదని అతడనుకోలేదు.

అతడు చూచీ చూడనట్లు తిరుగుతున్నాడని రమణి అనుమానపడింది. కాని నిర్ధారించుకోలేకపోయింది. అసలప్పుడిక పిక్చర్‌కు వెళ్ళాలనే కోర్కెకూడా చచ్చిపోయింది. కాని యిప్పటికే నిగ్రహంలేనిదని భర్త భావించి ఉండవచ్చు. అతడి దృష్టిలో మరీ చులకన కాకుండా వుండడానికి బలవంతంగా లేచి అతడి ననుసరించింది.

తన చదువు విషయంలో అత్తగారి మామగారి అభిప్రాయా లెలా ఉన్నాయో తెల్సుకోవాలని వుండేది రమణికి. కాని సారథి ''అంతా క్షేమమేనట. ఉత్తరం వచ్చింది,'' అని చెప్పడం మినహా ఎప్పుడూ ఒక్క ఉత్తరంకూడ యివ్వలేదామె చేతికి. రమణి గ్రహించుకోగలిగింది—బహుశ

అత్తగారు తనవిషయంలో నిష్ఠురపడి వుంటుందని, పుట్టింటి నుంచి ఉత్తరాలువచ్చినా అవి కేవలం క్షేమసమాచారాలు. బహుశః వారికికూడ తన చదువు అంగీకారం కాదేమో?

క్వార్టర్లీపరీక్షలు వచ్చాయి. శ్రద్ధగా చదవసాగింది రమణి. కాని ఎంత శ్రద్ధగా చదివినా ఎందువల్లనో దృష్టిని కేంద్రీకరించి లేకపోయేది. ఒక్కొక్క అరగంట, గంటకూడా ఏ ఆలోచనాలేకుండా ఏమిటో అలాపరధ్యానంగా గడిపివేసేది. ముభావంగా వుండేభర్తకూడ "బాగా చదువుకో రమణీ" అని మధ్య మధ్య హెచ్చరించేవాడు. రాత్రి స్వయంగా హోటలుకు వెళ్ళి ఫ్లాస్కులో కాఫీపోయించుకొచ్చి, రమణి టేబుల్ మీదుంచేవాడు. ఆమె తిరిగి ఉదయం త్వరగా లేవటానికి నాలుగున్నరకు తానే 'అలారమ్' పెట్టేవాడు ఇవన్నీ చూస్తూంటే ఏమిటో రమణి మనస్సు తనకే తెలియకుండా అయిపోయింది.

పరీక్షలైపోయాయి.

"సెలవుల కిక్కడే వుందామా? ఎక్కడైనా వెళ్దామా?" అనడిగింది రమణి.

"మీ వాళ్ళింటికి వెడతావా?,'

"ప్రత్యేకంగా మీ వాళ్ళంటారేం? మీరు రారా? ఇక్కడో నాల్గురోజులు, అక్కడో నాల్గురోజులూ వుండివదాం."

"..........."

"ఏం! అత్తగారు నాపై కోపంగా వున్నారా?"

అప్పటికీ సారథి మాట్లాడలేదు. చిరునవ్వే సమాధాన మైంది.

"పోనీ ఎట్లైనా తిరిగివద్దాం."

మెల్లగా అన్నాడు సారథి. "ఇంటి దగ్గర్నుంచేమీ తెప్పించుకోవడంలేదు రమణీ! నా జీతంతోనే గడుపుకొస్తున్నాను! నాకు ప్రమోషన్ ఏమైనా రావాలి! నీ కోర్కెలు తీర్చాలి!"

అంతవరకూ రమణికి డబ్బువిషయం ఎన్నడూ తట్టనే లేదు. అతడికొచ్చే మూడువందలలోనే తన కాలేజీ చదువుతో సహా అన్నీ లోటులేకుండా గడిపేస్తున్నాడు.

"మరీ అంత ముభావంగా ఉంటారేమిటి, నా వల్ల పెద్ద అపరాధం జరిగినట్టు! ఉన్నవిషయాలు నాతో సరసంగా చెప్పవచ్చునా?" అంది రమణి.

తేలికగా నవ్వేశాడు సారథి. "ముభావత ఏమీలేదు. నువ్వు పదిహేనువేలుపోసి కొనుక్కున్న పదార్థాన్ని నేను. అందువల్ల నీ కనుగుణంగా నడచుకోవడం నావిధి."

ఆ సమాధానం వినడంతో కరుగుతూన్న రమణి హృదయం తిరిగి కరడుకట్టిపోయింది.

కాలేజీలు తెరిచారు. రెండుమూడు సబ్జక్టులలో తప్ప మిగిలినవన్నీ పాతిక పర్సెంటుకూడా రాలేదు రమణికి. భర్త ఏమనుకుంటారు? ఏముఖంతో ఈ మార్కులతనికి చూపిం

చేది? కాని చూపక తప్పలేదు. ప్రోగ్రెస్ రిపోర్టుపై సంతకం చేస్తూ "ఇంకా క్రొత్తకదూ! ఈసారి బాగా వస్తాయేమోలే" అన్నాడు సారథి.

"ట్యూషన్ కావాలా?" అని కూడా అడిగేడు.

రమణి తలెత్తలేకపోయింది. 'నీకేం పనా పాటా? ఇంత తక్కువమార్కు లెందుకు రావాలి? ఈమాత్రందానికి చదువెందుకు?" అని సాధిస్తాడనుకొంది. కాని అతడలా అనక పోవడమే ఆమెకు బాధగా పరిణమించింది.

"ఏమిటో పుస్తకాలపై దృష్టినిలవడంలేదు" అంది.

అదోక మాదిరిగా నవ్వాడు సారథి. "పోనీ ఎవరితో నైనా కంబైన్డ్ స్టడీస్ సాగించు."

రమణి మాట్లాడకుండా అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయింది.

శనివారం రాత్రి రమణి హాండ్ బాగ్ అవీ సర్దుకుంటోంది. పడుకుంటూ సారథి అన్నాడు. "ఆ రోజు మనకు షాపులో కన్పించాడు శేఖర్ అని నాఫ్రెండూ, అతడిభార్యా గుర్తున్నారా రమణీ?"

"ఆఁ లేకేం? బాగున్నారా" అడిగింది రమణి.

"ఇవ్వాళ కన్పించాడు. రేపు భార్యను తీసుకొస్తాడట మనింటికి."

"రేపే?" ఖంగారుగా అడిగింది రమణి.

"ఏం?"

"రేపు మా స్నేహితులందరం పిక్నిక్ వేసుకున్నాం ఎలా? అందుకే యివన్నీ సద్దుకుంటున్నాను. వెళ్ళకపోతే ఇందిరావాళ్ళూ హేళన చేస్తారు."

"పోనీ అలాగే వెళ్ళు యిదేమంత పెద్దసమస్య?" అన్నాడు సారథి తేలికగా.

ఆశ్చర్యపోయింది రమణి, తనకెంతో సమస్యలలా కన్పించిన వాటిని అతడు నవ్వుతూనవ్వుతూ తేలికగా తేల్చి వేస్తాడు.

మర్నాడు క్లాసులో ఇందిర నడిగింది రమణి. "నిన్న పిక్చర్‌కు రాలేదేమే నువ్వు?"

సిగ్గుపడ్తూ చెప్పింది ఇందిర. "తన స్నేహితు డెవరో వస్తున్నారు. పరిచయం చెయ్యాలని ఉండిపొమ్మన్నారు. మా బావ."

"బావంటే?"

"కాబోయే శ్రీవారే! మన ఇంగ్లీష్ లెక్చరర్" అని సందేహం తీర్చింది కమల.

నిర్ఘాంతపోయింది రమణి. 'కాబోయే భర్తకోరికకు కట్టుబడిపోయింది ఇందిర! తన కోరిక లన్నిటినీ అపురూపంగా తీర్చుతున్న భర్త అభ్యర్థనను తాను మన్నించలేకపోయింది. భర్త స్నేహితుడు భార్య సమేతంగా అతిథిగా వస్తోంటే భార్యకు ముందుగా తెలిసే ఆ సమయానికి యింటలేకుండా వెళ్ళిపోయిందంటే — ఆ అతిథు లేమనుకొన్నారో! భర్త

ఎంత హేళనకు గురయ్యాడో ఇందిరా వాళ్ళూ ఎంతో షోగ్గా, సోషల్‌గా తిరుగుతారనీ వాళ్ళలా వుండాలనీ తన తాపత్రయం. కాని ఎవరి పరిస్థితి కనుగుణంగా వాళ్ళుండా లని ఇవ్వాళ ఇందిర ప్రవర్తన తనకొక గుణపాఠం నేర్పిం దన్నమాట! తనూ, తనవారూ—తర్వాతనే పైవారు. ఈ సత్యం యివ్వాళ యింకా పెళ్ళికాని ఇందిరనుండి తను నేర్చు కోవలసి రావడం తనకే చిన్నతనమనిపించింది. ఆ విషయా లన్నీ ఇంటికివచ్చి దాచుకోకుండా భర్తకు చెప్పేసి, క్షమా పణ కోరుకోవాలన్పించింది. కాని తీరా ఇంటికి వచ్చేసరికి సారథి ముఖభావం చూచి ఏమీ మాట్లాడాలన్పించలేదు.

ఒకనెల గడిచింది. ఒకరోజున రమణి తల్లీ తండ్రీ దిగారు, చూచిపోవడానికి. తల్లికి ఏమీ నచ్చలేదు, రమణి గృహవిషయం. "పెళ్ళయ్యాక లక్షణంగా సంసారం చేసు కోక ఎందుకు నీకీ చదువు? హోటలు మెతుకులు తింటూ ఇల్లంతా గడ్డిమేటలా చిందరవందరగా చేసుకుని ఎందుకీ అవస్థ?" అని చాటుగా సాధించింది కూతుర్ని "అవును. నాకింకా చదువుకోవాలనుంది మొర్రో అంటూంటే పెళ్ళి చేసేసావు. ఆయన మంచివారు గనుక చదువుకోనిస్తున్నారు. ఇప్పుడేం తక్కువ మాకు? హాయిగా ఉన్నాం" అంది బింకంగా రమణి.

రెండు రోజులుండి తల్లీతండ్రి వెళ్ళిపోయారు.

ఒక సాయంత్రం ఆఫీసునుండి వచ్చిన సారథితో చెప్పింది రమణి. "రేపు మా హిస్టరీ లెక్చరర్‌కు మనింటి

దగ్గర చిన్న టీపార్టీ యివ్వదలచుకున్నాను. ఆవిడకు ట్రాన్స్ఫరైంది. ఆవిడకూ నాకూ చాలా స్నేహం. ఓ పద్దెనిమిది యిరవై మందికంటె ఎక్కువుండరు గెస్ట్స్."

"ఊఁ!" వూ కొట్టాడు సారథి.

"తలూపితే కాదు, పార్టీకవసరమైన ఏర్పాట్లన్నీ చేసిపెట్టాలి మీరు."

"సరేలే!" అని సారథి పనిమనిషికి చీటీ వ్రాసిచ్చి పంపి ఆఫీసు నౌకర్ని రప్పించాడు.

"ఇతడికి చెప్పి చేయించుకో నీ క్కావలసినవన్నీ" అని పడుకున్నాడు సారథి.

'ఓ! అవి నౌకరు చేసే పనులు కాబోలు! తాను చేయడం నామర్దా అవుతుందేమో? అనుకొంది లోలోపల కాని పైకి మాత్రం "అలా పడుకున్నారేం?" అనడిగింది.

కొంచం తలనొప్పిగా వుంది. అమృతాంజనం ఇలా తీసుకొస్తావా.

సీసా తెచ్చి సారథి చేతికిచ్చి కుర్చీలో కూర్చుంది రమణి? "ఆవిడ భర్తకూడ మా కాలేజీలోనే ఎకనామిక్సు లెక్చరర్. ఇద్దరూ ఎంత మంచివాళ్ళనుకున్నారు? వాళ్ళది 'లవ్ మారేజ్' అట!" అని చెప్పుకు పోతున్న రమణిని చూచి, నిట్టూర్చుతూ మందు కణతలకు రుద్దుకుని అటు తిరిగి పడుకున్నాడు సారథి.

మర్నాడు ఉదయమే స్నానమైనా చెయ్యకుండా ఆఫీసు దుస్తులు వేసుకు వెళ్ళిపోతున్న సారథిని వింతగా విసుగ్గా చూచింది రమణి. "ఏం వెళ్ళిపోతున్నారు? ఇవ్వాళ సెలవు పెట్టకూడదూ"' అనడిగింది.

"ఆ టైముకొచ్చేస్తానులే" అని వెళ్ళిపోయాడు.

మధ్యాహ్నం రెండుగంటలకు ఆఫీసు నౌకరు వచ్చి "అయ్యగారు యిక్కడ ఏర్పాట్లన్నీ చూడమన్నారండి. ఆయనకు రావటానికి తీరికలేదట. ఆలస్యంగా వస్తారట." అన్నాడు.

మొదట డీలాపడిపోయింది రమణి. తర్వాత మెల్ల మెల్లగా కోపంతో రగులుకుపోయిందామె హృదయం. ఖాళీ లేకపోవడం కాదు. ఆ రోజు తన స్నేహితులొచ్చే వేళకు లేకుండా పోయాలని ఇవ్వాళ ఈ ప్రతీకారం! అనుకొంటూ తలపంకించింది. 'పోనీ, తను లేనంతమాత్రాన ఆగిపోతుందా' అని కూడా అనుకుంది ఆ వేడిలో.

అలాగే జరిగిందికూడా. టీపార్టీ చాలా సంతోషంగా జరిగింది. ఆ తర్వాత అందరూ సినీమాకు వెళ్ళిపోయారు.

రాత్రి రమణి తిరిగివచ్చేసరికి "టీపార్టీ బాగా జరిగిందా? సినీమాకు వెళ్లారా?" అని చిరునవ్వుతో పలుకరించాడు గదిలో పడుకునివున్న సారథి.

"ఆ బాగానే జరిగింది ఎవరికోసమూ ఆగిపోలేదు." అక్కసంతా వెళ్ళగ్రక్కి మరో గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది రమణి.

మర్నాడు ఏడుగంటలకు రమణి నిద్రలేచేసరికి సారధి ఇంకా లేవలేదు. అతడెప్పుడూ ఉదయం ఆరుగంటలకే లేస్తాడు. ఎంచేత లేవలేదో మరి!

తొమ్మిదిగంటలైనా సారధి లేవలేదు!

కాలేజీకి వెళ్ళడానికి తయారౌతూ ఇక ఉండబట్టలేక అతడి గదిలోకి వెళ్ళింది రమణి.

సన్నగా మూల్గు విన్పించింది! తలవరకూ వున్న రగ్గును తొలగించి చూచింది రమణి ఆత్రంగా. శరీరమంతా ఒణికిపోతోంది. ఏ నూటనాలుగో వుండవచ్చు జ్వరం. ఒళ్లు ప్రేలిపోతూంది. స్పృహకూడా లేదు. అప్రయత్నంగానే రమణి నేత్రాలు వరదలయ్యాయి. నిలువునా కంపించిపోయింది. త్వరగా డాక్టర్ దగ్గరకు పరిగెట్టించింది నౌఖర్ని.

"మలేరియా జ్వరం, ఫర్వాలేదు. సాయంత్రానికి కొంత నెమ్మదిస్తుంది" అన్నాడు డాక్టర్.

అన్నట్టుగానే సాయంత్రానికి శరీరోష్ణోగ్రత కొంచెం తగ్గింది. మెల్లగా కళ్ళు తెరచిన సారధికి ఎదురుగా రమణి శోకదేవతలా కన్పించింది. అతడిహృదయం గిలగిలలాడింది "ఏం రమా? ఏమిటి? ఏమైనా కంగారుపెట్టానా?" అనడిగాడు ఆత్రంగా.

కళ్ళు తుడుచుకుంది రమణి. "ఇప్పుడెలావుంది? ఎప్పుడొచ్చింది జ్వరం?" అంది అతడి క్రాఫ్ సరిజేస్తూ, వెక్కిళ్ళు మాత్రం తగ్గలేదు.

"ఫర్వాలేదు రమణి తగ్గిపోతుందిలే. భోజనంచేశావా? ఇప్పుడు టైమెంతైంది?"

రమణికి కూడా అప్పుడు టైము విషయం గుర్తొచ్చింది. సాయంత్రం నాలుగు! ఉదయంనుండీ అలాగే కూర్చునివున్నదన్నమాట! భర్త ఎంత బలవంతంచేసినా రమణి భోజనం చేయలేదు. కాస్త కాఫీ త్రాగి, అతడికి పళ్ళరసం యిచ్చింది. ఆమెకు భోజనంమీద, తన ప్రవర్తనమీద, తనమీదగూడ అసహ్యం కలిగిందా సమయంలో. ఎంత ప్రయత్నించినా కన్నీటి స్రవంతి కట్టుపడలేదు.

"రాత్రే వచ్చిందా జ్వరం! నాకు చెప్పావుకాదేం?" అనడిగింది నుదురు అయిస్ బాగ్ తో ఒత్తుతూ.

"లేదు రమణి మొన్న సాయంత్రమే వచ్చింది. అందుకే టీపార్టీ ఏర్పాట్లు చేయడానికి ప్యూన్‌ను పిలిచాను. అదే తగ్గిపోతుందని నిర్లక్ష్యం చేశాను. నిన్న తెల్లవారేసరికి మరీ భారంగా వుంది. జ్వరంవాడిని నే నింట్లో వుంటే నువ్వు దిగులుపడ్తావు. టీపార్టీ సంతోషప్రదంగా జరగదనుకుని వెళ్ళి హోటల్ రూమ్‌లో పడుకున్నాను. డిస్పెన్సరీ కెళ్ళి ఏదో మందు త్రాగాను కాని పనిచేసినట్టు లేదు." అన్నాడు నీరసంగా నవ్వుతూ.

తల తిరిగిపోయింది రమణికి! భోరున అతడిపై పడి ఏడవడం మినహా మాట్లాడలేకపోయింది రమణి. సహృదయంతో అతడు చేసిన పనికి తన తెలివితక్కువ మనస్సెంత కల్మషంగా ఊహించిందో తలచుకుని తలచుకుని కుమిలిపోయింది. జ్వరంతో వున్న మనిషి—రాత్రివేళ ఏం దాహం వేసిందో, ఏ మవసరం కలిగిందో? తానేమీ పట్టించుకోకపోయింది. అయినా అతడికి కోపంలేదు. అతడి పెదవులపై ఎప్పటివలె చిరుదరహాస చంద్రికలు మెరుస్తూనే వున్నాయి. కాని భగవంతుడు క్షమిస్తాడా తనను? ఇంతటి ప్రేమమూర్తిని భర్తగా పొందిన మరే స్త్రీయైనా సరే పువ్వులతో పూజించుకొని ఆరాధిస్తుంది. తనలా ఎవరూ నిర్లక్ష్యం చేసుకోరు.

రమణి పైకి ఏమీ మాట్లాడకపోయినా ఆమె ఎదలో రేగిన కల్లోలాన్ని గ్రహించగలిగాడు సారథి. ఆ ఆవేశమంతా అలా అశ్రురూపంలో బయల్పడడమే మంచిదనుకున్న సారథి మౌనం వహించాడు. అటువంటి సమయంలో మౌనమే మంచి ఓదార్పుగూడ!

సారథి జ్వరం తగ్గడానికి వారంరోజులు పట్టింది; ఆ వారంరోజులూ అతడెంత చెప్పినా వినకుండా రమణి కాలేజీ మానేసి అహోరాత్రాలూ అతడి సన్నిధినే గడిపింది.

'నర్సింగ్‌హోమ్‌లో చేర్తా'నన్న సారథి మాటలకు "నేను బ్రతికేవున్నాను" అని కటువుగా సమాధానమిచ్చింది. సారథి నవ్వుకున్నాడు, మరి మాట్లాడలేదు.

మరొక వారం గడిచింది.

"ఇహ నాకు బాగా ఓపిక వచ్చింది రమణీ. నువ్వు కాలేజీకి వెళ్ళు. రెండురోజులు పోయాక నేనూ ఆఫీసుకు వెళ్ళగలను" అన్నాడు.

బత్తాయిరసం తీస్తున్న రమణి మాట్లాడలేదు. విన్పించలేదేమోనని మళ్ళీ చెప్పాడు సారథి.

మెల్లగా తలెత్తింది రమణి. "ఇక వెళ్ళదల్చుకోలేదు మానేశాను చదువు. చదువు లెన్నైనా వుంటాయి కాని, గడిచిపోతూన్న ఈ ఒక్కొక్క బంగారు క్షణం తిరిగిరాదు."

"రమణీ!" ఆశ్చర్యంగా అన్నాడు సారథి.

"అవును. ఆశ్చర్యపోకండి" నిదానంగా అన్నదిరమణి. "ఇప్పుడు నేను ఆ తెలివితక్కువ రమణిని కాను. విద్య విజ్ఞానార్థం. వివేకంలేని విద్య ఎంత అభ్యసించినా ఒకటేనని గ్రహించాను. ఏ విద్యైనా, ఎటువంటి విజ్ఞానమైనా తనకూ తనవారికీ ఆనందకరంగా వుండాలికాని అనర్థ హేతువు కాగూడదు. ఏ చదువూ ఇవ్వలేని వివేకాన్ని ఈ పదిరోజులూ మీ సేవలో, దైవతుల్యమైన మీ సహృదయాన్నర్థం చేసుకోవటంలో పొందగలిగాను."

దీర్ఘంగా, తేలికగా నిట్టూర్చాడు సారథి. "చాలా సంతోషం రమణి. హృదయా లర్థమైనాక మాటలు అన

షరం. కానీ ఒకసంగతి. ఇంతకాలం మనమధ్య దూరంవల్ల
చెప్పలేకపోయాను. నీకు ఇంకా చదువుకోవాలన్న కాంక్ష,
అసంతృప్తి ఎలా అంతర్గతంగా ఉండేవో, కొంతకాలంవరకూ
అలాగే విదేశాలు వెళ్లాలనీ, ఈ ఉద్యోగపు బాదరబందీలో
అప్పుడే చిక్కుకోకుండా యింకా యేమేమో చదవాలనీ
వుండేది. కానీ నాన్నగారి అంగీకారంవల్ల నా ఆశలు నెర
వేరలేదు. నేను చాలా బాధపడినమాట నిజం. కాని ఎవర్నీ
నిందించలేదు. కోరినవన్నీ అందిరావనే సత్యం గ్రహించాను
పరిస్థితులతో సమన్వయపడిపోయాను. ఆ సమన్వయమే నా
హృదయంలో కొంత ఆలస్యంగా కుదురుకుంది."

"అవును" కృతజ్ఞతాపూర్వకంగా అన్నది రమణి.
"ఇన్ని తెలిసినవారు గనుకనే నా మూర్ఖత్వాన్నంత సహ
నంతో నెట్టుకొచ్చారు. మీ ఓర్పుతోనే నా కొక గుణ
పాఠం నేర్పారు. భగవత్సృష్టిలో రకరకాల రంగు రంగుల
పుష్పాలు విరుస్తాయి. వాటిమట్టుకు వాటికెన్నో కోర్కెలూ
ఆశలూ ఉన్నా, వాటి వాటి మనోభీష్టానుసారం మాత్రం
జరగదు. బహుశః అవన్నీకూడా భగవత్పాదారవిందాలవద్ద
చరితార్థం పొందాలని కోరుకుంటాయి. కాని అలా జరగ
దనడం పరమసత్యం. కొన్నింటి ఆశయం మాత్రమే సిద్ధి
స్తుంది. కొన్ని నిరర్థకంగా వాడిపోతాయి, కొన్ని మాలగా
ఏర్పడి కోమలుల కురుల నలకంరిస్తాయి. మానవుడు వాని
యిష్టాయిష్టాలు గ్రహించకుండా రంగు రంగుల పూలతో

కంటికి కింపుగా కన్పించే మాల కూర్చుకు మురిసినట్టే ఈ మానవ కుసుమాలతో భగవంతుడు మాల అల్లి మెడలో వేసుకుంటాడు. ఆశయం సిద్ధించలేదని అసంతృప్తిలో ఆరాట పడి అలమటించేకంటే ఆ చిత్రమైన దండలోనే ముక్తీ, మోక్షమూ అని తెల్సుకుంటే ధన్యులం.

సంపూర్ణ జ్ఞాన వికసిత హృదయంనుండి వెలువడిన ఆ మాటలకు ఆమోదపూర్వకంగా మధుర దరహాస మొన ర్చాడు సారథి.